

Janusz Barnaś*

WITRUWIUSZ I JEGO DZIEŁO – PRÓBA CZASU, REFLEKSJI PARĘ VITRUVIUS AND HIS WORK – TEST OF TIME, SOME REFLECTIONS

Wiekopomne dzieło Witruwiusza traktujące o wielu różnych aspektach procesu przygotowania i prowadzenia budowy obiektów architektonicznych będące sumą klasycznej greckiej i rzymskiej wiedzy o procesie budowania znosi mężnie próbę czasu zyskując wraz z upływem czasu nowe interpretacje, wynikające ze zmieniającego się podejścia do podmiotu, któremu jest poświęcone.

Słowa kluczowe: architektura, trwałość, celowość, piękno

The great work of Vitruvius on the great many aspects of the process of preparing for and the actual construction of buildings, being a compilation of the classical Greek and Roman knowledge of architecture and building construction, stands the test of time admirably, and is subject to new interpretations as the times change, and the approach to the topic along with it.

Keywords: architecture, durability, purpose, beauty

Każdy szanujący się krytyk architektury powołuje się na Witruwiusza z dwóch względów: po pierwsze jest to jedyne kompletne, ale niestety bez rysunków zachowane i najstarsze dzieło o architekturze, jakie znamy, a po drugie brzmi to całkiem dobrze jeśli dzieło będące przedmiotem analizy jest zgodne z najstarszymi, a więc najbardziej ugruntowanymi poglądami na temat architektury. Jednak w dzisiejszych czasach teorie te uległy zmianie przekształcając się i zyskując nowe znaczenie zgodnie z upływem czasu – co już starożytni wiedzieli [1] – i zmieniającymi się zapotrzebowaniami inwestorów, bo każde dzieło architektury większe lub mniejsze bez mecenasa współcześnie zwanego inwestorem obejść się i powstać nie może.

Firmitas – Trwałość

Trwałość nie zawsze oznacza przetrwanie obiektu w czasie i w tym sensie nie dotyczy również obiektów

będących niewątpliwie dziełami architektury [2], ale zgodnie z duchem czasów nam współczesnych stworzonych jako obiekty do użytku czasowego. To określenie w niczym nie umniejsza ich rangi artystycznej i nakładu wysiłku twórczego włożonego w ich powstanie [3]. Są to z reguły obiekty wystawowe i reklamowe bądź czasowe obiekty muzealne [4], stworzone, aby pełnić swą rolę przez krótki okres czasu za to w sposób perfekcyjny i niezwykle przemyślany [5]. Taki sposób podejścia do architektury stoi co prawda w sprzeczności do stwierdzeń o ponadczasowej wartości obiektu architektonicznego [6], ale jest podyktowany funkcją i celowością a więc użytecznością w nowym pojęciu tego słowa.

Utilitas – Celowość

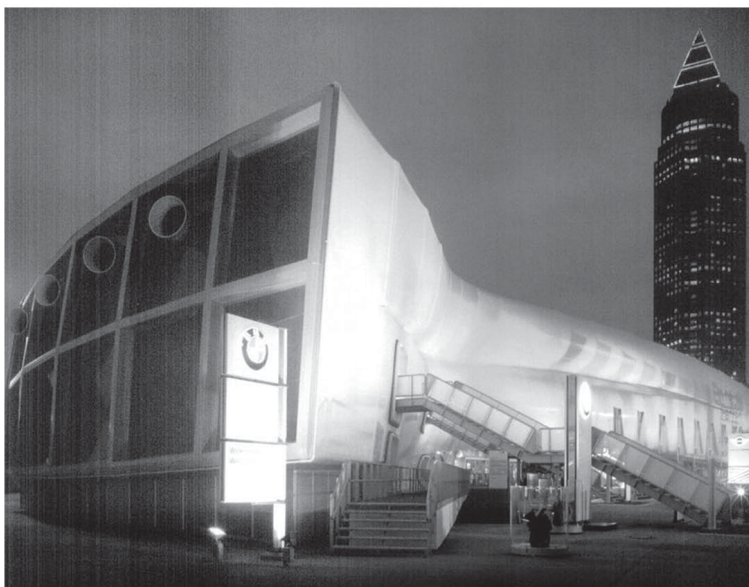
Celowość i użyteczność zaczęto traktować w czasach nowożytnych jako podstawową i wiodącą

* Barnaś Janusz, dr inż. arch., Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Instytut Projektowania Architektonicznego.

1. Colosseum, Rzym, fotografia ze zbiorów autora
2. Czasowy pawilon wystawowy firmy BMW, Dynaform, Frankfurt, „Bauer Gernot, „Architektur als Markenkommunikation”, Birkhäuser Verlag, Basel, Boston, Berlin 2002, s. 12

1

2

wytyczną w kształtowaniu architektury traktując pozostałe elementy triady – przede wszystkim formę zewnętrzną obiektu – jako wynikową tego procesu kreacji [7]. Architektura potrzebuje jednak uczuć, a nie tylko zimnej i precyzyjnej logiki – scenariusza funkcjonowania. Mająca swój rodowód w tych samych ideach Brasília Niemeyera jest bogatsza o elementy fantazji, bo odnosi się do znaków i symboli czytelnych dla większości odbiorców, a wywodzących się z przeszłości

Venustas – Piękno

Co prawda nie dyskutuje się o tym, co się komu podoba i to już od dawna [8], ale pojęcie piękna wzbogaciło się w czasach nowożytnych wraz z rozwojem nowych kierunków sztuki o nowe znaczenia. Nie są już bowiem piękne jedynie dzieła architektoniczne podporządkowane zasadom geometrii i matematyki [9], a także innym regułom formułowanym przez wieki przez filozofów i myślicieli. Kategoria piękna nabrała dziś innego sensu. Architektura jako dziedzina sztuki bywa odwzorowaniem współczesności, komentuje aktualne wydarzenia artystyczne. Architektura w poszukiwaniu oryginalności stara się zerwać z archetypami form wymyślonych przez poprzedników.

Powoduje to współistnienie obok siebie wielu kierunków estetycznych. Niektóre z nich są kierunkami eksperymentalnymi i nowatorskimi. Powstają obiekty epatujące fantazyjnymi i ekspresyjnymi formami, a także zastosowanymi materiałami wykończeniowymi o fakturach i kolorach noszących znamiona świadomej prowokacji. Formy architektoniczne stają się znakami o znaczeniu niezależnym od ich funkcji. Forma kiedyś tożsama z funkcją budynku obecnie zdaje się nieść inne przesłania, wynikające z realizacji plastycznych wizji jej twórców, a czasami ze spełnienia oczekiwań inwestorów sprzecznych częstokroć z oczywistą i obowiązującą dotychczas zasadą spójności formy obiektu zbudowanego z jego otoczeniem [10].

Tych parę refleksji potwierdza ponadczasową wagę dzieła Marcusa Vitruwiusa Pollio – Witruwiusza, konstruktora machin wojennych dla Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta, czynnego architekta, który pokusił się, aby zebrać i usystematyzować prawie całą znaną mu klasyczną grecką i rzymską współczesną wiedzę o procesie budowania i opublikować ją w formie obszernego dzieła swego życia. Upiływający czas i dokonujące się wraz z jego upływem zmiany dodają nowych znaczeń jego definicjom.

PRZYPISY

[1] *Tempora mutantur et nos mutamur in illis* – Władysław Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, <http://www.deagostini.pl/>, wydanie internetowe.

[2] Adolf Loos postawił sprawę jasno: *Są dwie rzeczy, które należą do architektury, grobowiec i monument; wszystko inne jeżeli nawet służy czemukolwiek, powinno być wyrzucone ze świata sztuki*, www.architekci.pl – „Czym są granice architektury?” wydanie internetowe.

[3] Architekt, który jest czymś więcej niż jedynie współnikiem polityków i inwestorów nie buduje jedynie po to, aby jego dzieło pasowało do świata, ale także aby stworzyć pewien

wzór. To oznacza tworzenie systemu wartości, w który wierzy i który reprezentuje – www.architekci.pl – Jaka powinna być architektura w XXI wieku?; wg Vittorio Lampugnani, wydanie internetowe.

[4] 1997 Centrum Dokumentacyjne „Topografia Terroru” 1993–2004, Berlin, Niemcy Peter Zumthor (zburzone w 2004) – www.architekci.pl, wydanie internetowe.

[5] Pawilon wystawowy BMW Dynaform we Frankfurcie nad Menem – autor arch. Bernhard Franken – Bauer Gernot, „Architektur als Markenkommunikation”, Birkhäuser Verlag, Basel, Boston, Berlin 2002.

[6] Architektura nie odnawia się każdego poranka, jak to kiedyś zauważył Mies van der Rohe. Jest ponadczasowa. Wyburzanie budynków z punktu widzenia ekonomii jest bezsensowne – www.architekci.pl – Jaka powinna być architektura w XXI wieku?; wg Vittorio Lampugnaniego, wydanie internetowe.

[7] Le Corbusier – „dom – maszyna do mieszkania”.

[8] *De gustibus non est disputandum* – Wł. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, <http://www.deagostini.pl/>, wydanie internetowe.

[9] J. Cybis, *Proporcje – teoria i praktyka architektoniczna, Definiowanie przestrzeni architektonicznej. Projektowanie architektury a teoria*, publikacja pokonferencyjna, Kraków, 2002, s.11.

[10] *Spór między obiektywistycznym a subiektywistycznym rozumieniem estetyki jest dawny. Chodzi w nim o to, czy wartość estetyczna jest wartością rzeczy, czy też ludzką na rzeczy reakcją?*, W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć*, PWN, Warszawa 1988, s. 186–187.